

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞUNA SAHİP ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

GIFTED CHILDREN WITH AD/HD

Eda KARGI*, Berrin AKMAN**

ÖZET: Üstün yetenekli çocuklar genellikle duyarlı, kendilerinden çok şey beklenen ve desteklenmeye gereksinim duyan çocuklardır. Bu çocuklar yeteneklerinin tamamıyla gelişmesi için desteklenmelidirler. DEHB hem dikkat eksikliği hem de hiperaktivite semptomları gösteren çocukları ifade etmektedir. Üstün yetenekli çocuklar, sınıflandırma, belleği kullanma, hatırlama, organize etme gibi metabilşsel stratejileri daha iyi kullanabilmektedirler. DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklar diğer üstün yetenekli çocuklara kıyasla bu stratejileri etkin bir şekilde kullanmayı unuturlar. Bu çocuklar bilşisel, sosyal ve duygusal açıdan diğer üstün yetenekli çocuklardan farklılık göstermektedirler

Anahtar Sözcükler: üstün yeteneklilik, dikkat eksikliği, hiperaktivite

ABSTRACT: Gifted children who have more expected to themselves are generally sensitive and need to supported. These children should be supported for their skills completely development. ADHD children display both attention deficit and the symptomps of hyperactivity. Gifted children can use effectual the meta-cognitive strategies such as classification, use of memory, recall and organization. Gifted children who have ADHD forget to use effective these strategies in comparison to the other gifted children. These children are different from the point of cognitive, social and emotional development.

Keywords: giftedness, attention deficit, hyperactivity.

GİRİŞ

Üstün yetenekli olmakla ilgili pek çok tanım yapılmaktadır. Terman, standart zeka testlerinde %2 olan üst sınırdan puan alanları üstün yetenekli olarak tanımlamıştır (Clark,1988). Renzulli

(1986)'ye göre üstün yeteneklilik insanda varolan yetenek (genel yetenek-özel yetenek), yaratıcılık, ve motivasyonun birleşmesinden oluşmaktadır. Üstün yetenekli kişiler, bu üç temel bileşeni geliştirme yeteneğine sahip ve bunları insan performansının değerli alanlarından birinde kullanabilenlerdir. Lovecky (1999) ise üstün yetenekliliği, IQ puanı 120'nin üzerinde olan veya birden fazla akademik alanda önemli bir başarı kazanmış olmak olarak tanımlamaktadır. Üstün yetenekli çocuklar, sınıflandırma, belleği kullanma, hatırlama, organize etme gibi metabilşsel stratejileri daha iyi kullanabilmektedirler.

Üstün Yetenekli Çocuklarda Gözlenen Özellikler

- Hızlı öğrenme
- Mükemmel bellek
- Çok geniş kelime hazinesine sahip olma
- İlgi duyduğu şeylere karşı uzun süre dikkati yoğunlaştırma
- Mükemmeliyetçilik
- Erken okuma veya okumaya karşı hırslı, istekli olma
- Meraklılık
- Kendinden büyüklerle veya yetişkinlerle arkadaş olmayı tercih etme
- İyi bir gözlemci olma
- Adalet ve doğruluğa önem verme

* Arş.Gör. H.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı-Ankara

** Doç.Dr.H.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi -Ankara

- Bağımsız çalışma isteği
- Lider olma
- Geniş bir hayal gücü.
- Geniş çaplı bir sentez yeteneği
- Orijinal fikirler ve çözümler üretebilme
- Alışılmadık, farklı konulara ilgi ve merak duyma, çok soru sorma
- Karmaşık şeyleri tercih etme; tartışmalardan zevk alma
- Sayılarla ilgilenme yeteneği gösterme
- Soyut düşünme, kavrama ve problem çözme becerileri
- Duygusalılık, kırılganlık

Bu özelliklerin bir kısmı üstün yetenekli çocukları tanılamada kullanılmakla birlikte normal yetenekli çocuklarda da sıkça gözlemlenmektedir. Silverman ve arkadaşlarına göre (1986) bir çocuk bu özelliklerin % 75'ini gösteriyorsa üstün yeteneklidir. Ancak kesin tanılama yapabilmek için uygun değerlendirme yapmak gerekir. Erken tanılama bu çocukların yeteneklerinin gelişmesi için çok önemlidir. Üstün yetenekli çocuklarda aşağıda belirtilen alanlarda yüksek düzeyde performans ve başarı görülmektedir (Gross, 1993)

- *genel entellektüel yetenek
- *özel akademik yetenek
- *yaratıcı veya üretici düşünme
- *liderlik yeteneği
- *görsel veya temsili sanatlar
- *psikomotor yetenek

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ilk kez 1902'de Still tarafından tanımlanmıştır. (Barkley, 1990) Still "çocuklarda normal dışı fiziksel durumlar" isimli makalesinde izlediği 20 çocuğun, dikkatsiz, aşırı hareketli, saldırgan, disipline direnç gösteren, kural tanımayan ve aşırı heyecanlı olduklarını belirtmiştir. DEHB hem dikkat eksikliği hem de hiperaktivite belirtileri gösteren çocukları ifade etmektedir. Başarı ve zekayla ilgili testlerde DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklar birçok basit unsurları kaçırmalarına rağmen daha zor sorulara cevap

verebilmektedirler. Başta matematik alanında olmak üzere sayıları bilme, kullanma ve hatırlamada yüksek performans göstermektedirler (Lovecky ve Silverman, 1998). DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklarda okulda başarılı olmak için gerekli olan destekleyici çalışma yeteneklerinin (not alma, taslak çıkarma, fikirleri organize etme, yazma yeteneği) çoğu eksik olsa bile genelde yaşitlarına göre öğrenme hızları fazladır. Bu çocuklar, normal çocuklardan gösterdikleri yüksek asenkroni (yaş ve IQ'ya kıyasla bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim düzeylerindeki farklılık) ile ayrılırlar. Örneğin 7-8 yaşlarında DEHB tanısı alan üstün yetenekli bir çocuk okulda hem uçak sesi taklidi yapabilir hem de kompleks oyunların oynanması konusunda üstün fikirlere sahip olabilir. Hassasiyet üstün yetenekli olmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Yaşitlarına göre arkadaşlıklarında karmaşıklığa daha çok ihtiyaç duyarlar ve karmaşık ilgi alanlarını paylaşmak isterler. Oyunlar, kurallar ve stratejileriyle ilgili üstün fikirlere de sahiptirler. Fakat aynı zamanda sosyal davranışlarda eksiklik gösterebilirler, fikirleri yanlış anlayabilirler ve grubun hedeflerini ve dinamiklerini anlamama ve zamanlayamama özelliklerini gösterebilirler.

DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklar yaşitlarına göre daha özel ilgilere sahiptirler ve aynı aktiviteleri daha karmaşık şekillerde yerine getirirler. Dürüstlikle ilgili kaygılar genelde çok önemlidir ve üstün ahlaki muhakeme yeteneği gösterirler. Ancak bu çocuklardaki olgunlaşmamış duygusal gelişim çocuğun aynı ahlaki konulara göre hareket etmesini engeller ve oyunu kaybetmeye başlayana kadar oyunun kurallarında dürüstlük konusunda ısrar ederler. Duygular negatife olduğunda, normal bir çocuğun asla yaşamacağı endişelere kapılırlar.

Bu çocuklar diğer üstün yetenekli çocuklarla karşılaştırıldıklarında; bilişsel eksiklikler, daha az sistematik düşünme yeteneği, çalışan belleği yeterince kullanamama, parça-bütün ilişkisiyle problem çözme, çalışmalarını daha az tamamlama, acele etme, sıkça proje konularını de-

ğıştirme, basit alıştırmaları yapmak için bile çok uzun zaman harcama eğilimi gösterme, bir işi tamamlamaktan hoşlanmama gibi özellikler göstermektedirler.

Yaşlıtlarına göre daha özel ilgilere sahiptirler. Ancak DEHB 'li veya DEHB 'siz üstün yetenekli çocuklar kendi seçtikleri bir aktivitede çok fazla bir dış destek olmadan da saatlerce bu aktivite ile ilgilenebilirler. Csikszentmihalyi (1996)'e göre bu hiperodaklanma yeteneği yani bir bakıma akıma kapılma diğer problemleri ne olursa olsun yaratıcı çalışmayı üstün yetenekli çocuklar için tatminkar kılmaktadır.

DEHB olan üstün yetenekli çocuklar uyarıcı ortamda normal sınıflardaki normal çocuklarla değil, üstün yetenekli yaşlıtlarıyla karşılaştırılmalıdır. Kontrol listeleri ve öğretmen gözlemleri çocuğun bulunduğu sınıf türü bağlamında düşünülmelidir. Bu çocukların güçlü ve zayıf yönlerini gösteren bir profil ev, okul ve diğer aktivite alanlarını da içerecek şekilde çeşitli kaynaklardan toplanmalıdır. Böylece bu çocuklar belirli yaş normlarıyla değil, bu çocukların kendi ortalamalarıyla karşılaştırılmalıdır.

DEHB'na Sahip Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimleri Nasıl Olmalıdır?

Bu çocuklar güçlü yönleriyle ilgili alanlarda ilerlemelerini ve zayıf oldukları yönlerini güçlendirmelerini sağlayacak akademik programlara ihtiyaç duymaktadırlar. İyi oldukları alanlarda çalışmaları için bir rehber ihtiyacı duyarlırlar. Uyarıcı ve karmaşıklık açısından bilişsel ihtiyaçlarını karşılayan olmadan DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklar odaklanma ve ilgiyi sürdürme konusunda daha az yeteneğe sahiptirler, çalışma alışkanlıkları azdır. Ayrıca davranışsal ve duygusal problemler yaratabilirler. Bu nedenle DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklarla çalışmak için bu çocukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere uzman kişilerin olduğu bir grup yaklaşımı gerekmektedir.

Küçük sınıfların olduğu uyarıcı bir okul ortamında hafif DEHB'na sahip bir çok üstün yetenekli çocuğun, DEHB semptomlarında büyük değişiklikler olabilmektedir (Hartmann, 1996). Çok düşük düzeyde DEHB'na sahip bazı ço-

cuklar için özel üstün yetenekliler sınıfının oluşturulması çocukların enerjilerini büyük ölçüde organize edebilmelerini sağlayabilmektedir. Bu çocuklar sınıfın uyarıcı unsurunu kendi hiperodaklanma yetenekleriyle beraber kullanıp etkileyici sonuçlar elde edecek kadar iyi olabilirler (Baum ve ark., 1998).

Sonuç olarak okul programları çocukların güçlü ve zayıf yönlerini gözönünde bulundurmalı ve çocuklar için uygun düzeyde olan ilgi kaynaklarını ve uyarıcıları en üst düzeye çıkaracak ortamlar hazırlamaya yönelik olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Baum, S.M., Olenchak, F.R., Owen, S.V. (1998). Gifted students with attention deficits: facts or fiction? Or, can we see the forest for the trees. *Gifted Child Quarterly*, 42, 96-104.
- Barkley, R.A. (1990). *Attention deficit hyperactivity disorder. A handbook for diagnosis and treatment*. Guilford Press. N.Y.s:3-39.
- Clark, B. (1988). *Growing up gifted (3rd ed.)* Columbus, OH: Charles E. Merrill.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: Harper Collins.
- Gross, M. U. M. (1993). *Exceptionally gifted children*. London: Routledge.
- Hartmann, T. (1996). *Beyond ADD: Hunting for reasons in the past and present*. Green Valley, CA: Underwood Books.
- Lovecky, D. V. (1999). Gifted children with AD/HD. Paper presented at the 11 th Annual CHADD International Conference, Washington DC., (October, 8-10).
- Lovecky, D. V., Silverman, L.K. (1998). *Gifted children with AD/HD*. Paper presented to the panel of the NIH Consensus Development Conference on Diagnosis and Treatment of Attention Deficit Hyperactivity Disorder, Bethesda, MD. (November 16-18).
- Renzulli, J. (1986). *The three ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity*. R.J: Sternberg, J.E. Davidson (Eds). *Conception of Giftedness*, New York, Cambridge University Press, ss:53-92.
- Silverman, L. K., Chitwood, D. G., & Waters, J. L. (1986). Young gifted children: Can parents identify giftedness? *Topics in Early Childhood Special Education*, 6 (1), 23-38.